

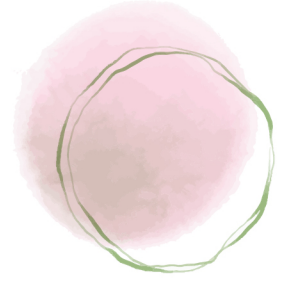
Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi Yerel Durum Analizi Raporu

Afet Planlarında Toplumsal Cinsiyet
Perspektifinin Yokluğu: İstanbul ve
Çevre İllerinde Kurumsal
Politikalar, Sivil Toplum ve
Eşitlik Eksenini Üzerinden
Eleştirel Bir Analiz

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi Yerel Durum Analizi Raporu

Afet Planlarında Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Yokluğu: İstanbul ve Çevre İllerinde Kurumsal Politikalar, Sivil Toplum ve Eşitlik Eksenli Üzerinden Eleştirel Bir Analiz

SUNUŞ

KADAV-Kadınlarla Dayanışma Vakfı'nın "Afet Risk Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği çalışma programı" kapsamında, BM Kadın Türkiye'nin desteği ile uygulamakta olduğu; "KOMŞULUK_Kadınlar Afetlere Dirençli Bir Yaşamın Öncüleri-dir" başlıklı projenin uygulanacağı 6 yerleşimi baz alan bu yerel durum analizi raporu, eşitlik odaklı yerel dayanışma oluşturulması için bir "başlangıç noktası- yol haritası" niteliğindedir.

Projenin amacı; kapsayıcı politika savunuculuğunu teşvik ederek, başta kadına yönelik şiddet, bakım emeği, cinsel sağlık ve üreme sağlığı başlıkları olmak üzere afetler bağlamında toplumsal cinsiyete özgü kırılabilirlikleri ele alarak Türkiye'de toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimini güçlendirmektir. Projenin temel yaklaşımı, yerel kadın sivil toplum örgütlerine kapasite geliştirme ve teknik destek sağlarken, yerelleştirilmiş, toplumsal cinsiyete duyarlı afete hazırlık ve müdahale mekanizmaları aracılığıyla afet yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı sağlamaktır.

Bu amaca binaen hazırlanan **Yerel Durum Analizi Raporunun** ana hedefi; Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ ve Kütahya illeri ile İstanbul'un iki ilçesinde (Maltepe ve Büyükçekmece) yerel kadın örgütlerini ("komşu örgüt") güçlendirerek, onlarla yerel baskı grubu oluşturmaktır. İlgili yerelde afet yönetimi ile ilgili mevzuat, eylem planı ve bunun gibi her türlü belgenin taranarak ve toplumsal cinsiyet eşitliği gözlüğü ile incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bu rapor; yerel örgütün (örgütlerin) savunuculuk eylem planı yapması, yerel dayanışma ağı kurması, yerel yönetimle bu zeminde ilişkilenebileceği gibi proje hedeflerini kolaylaştırmak amaçlıdır. Bununla birlikte rapor, proje ekibi ve "komşu örgütün" her yerelde yapılacak proje faaliyetlerinin planlanmasında yerelin özgün ihtiyaçlarını daha derli toplu bir çerçevede ele almasını sağlayacaktır.

Öte yandan, bu çalışma afet yönetimi ve cinsiyet eşitliği konusunda planlı çalışma yapmak isteyen diğer kadın örgütlerine yol gösterecektir.

ARKA PLAN

İklim krizi, afetler, savaşlar ve rant politikaları yaşamın bütününe tehdit ediyor; en ağır yük ise kadınların, çocukların, yaşlıların, yoksulların ve tüm canlıların omuzlarına yükleniyor. Artık küçük düzeltmeler değil, köklü bir dönüşüm şart.

Buna karşın; Türkiye’de afet yönetimi politikaları uzun süredir merkezîyetçi, tek tip, teknokratik ve riski azaltma perspektifinden uzaktır. Esasen politikasızlık durumu hâkimdir. Afetlere hazırlık için kurumlar arası görev ve sorumluluk paylaşımı, uluslararası standartlara uygun olarak planlama ve risk azaltma odaklı bütçelendirme yapılmamaktadır. Makro düzeyde planlı ve kamucu ekonomi terk edilmiştir ve özelleştirilen kamusal hizmetler denetlenmemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği normları genel olarak terkedilmiş, tam aksi yönde kamu eliyle eşitsizliği derinleştiren politikalar uygulanmaktadır. Afete müdahale süreçlerine hak temelli örgütler dahil edilmemekte, sınırlı sayıda dahil edilen sivil toplum örgütleri ise, afetlere sadaka ve yardım kültürü üzerinden yaklaşan örgütlenmeler arasından seçilmektedir. Yaygın bir doğa talanı ve rant sistemi hüküm sürmekte ve devlet bu durumu teşvik etmektedir. İklim krizinin etkilerinin azaltılması bir yana, artırıcı pratikler ve konvansiyonel endüstriyel üretim devam etmektedir. Öte yandan afet risk yönetiminde ve afetlere müdahalede kritik konumdaki belediyelerin gelirleri ve yetkileri kısıtlanmakta, daha önemlisi siyasi kaos ortamında paralize edilmekte ve özerklikleri tahrip edilmektedir. Oysa yerel yönetim mekanizmalarının en önemli kamusal birimi olan belediyelerin afet risk yönetiminde çok önemli rolü olması gerekir.

- Beton ve rant odaklı yapılaşmanın azaltılması, doğaya saygılı, afetlere dirençli **ekolojik kentler** kurulması,
- Yerel eşitlik eylem planlarında afetlere hazırlık ve müdahale süreçlerinde kadınların sadece en çok etkilenen değil, yaşamı yeniden kuran özne oldukları kabul edilerek; tüm planların **toplumsal cinsiyet eşitliği** gözetilerek hazırlanması ve kadın sivil toplum örgütlerinin katılımıyla uygulanması,
- Afet sonrası artan bakım yükü, sağlık ve hijyen ihtiyaçları önceden planlanmalı; kadın ve çocukların güvenliği için **korunaklı alanlar** ve özel ihtiyaç stokları oluşturulması,
- Afet süreçlerinde tüm yurttaşların **mülkiyet ve sağlıklı barınma hakkının** korunması,

gibi kritik önemdeki rolleri halka en yakın kamu kurumu olarak belediyeler yerine getirebilir.

Bu koşullarda, kadın örgütlerinin afet risk yönetimini, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, demokratik katılım ve doğa hakları gibi boyutlar üzerinden tartışması ve özellikle yerel yönetimleri etkilemek üzere mücadele planı yapması kritik önem taşımaktadır.

AMAÇ

Bu çalışma, İstanbul'da iki ilçe ve çevre illerdeki (Maltepe, Büyükçekmece, Tekirdağ, Balıkesir, Çanakkale, Kütahya) yerel afet planlama belgelerini, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ve sivil toplum katılımı ekseninde eleştirel bir analize tabi tutmaktadır. Nitel içerik analizi yöntemiyle incelenen Afet Risk Azaltma Planları (İRAP), Stratejik Planlar ve Yerel Eşitlik Eylem Planları, kurumsal politikaların büyük oranda toplumsal cinsiyet körü (gender-blind) olduğunu ortaya koymaktadır. İncelenen iki ilçe ve dört ilden yalnızca birinde (Maltepe) toplumsal cinsiyetin afet planlama döngüsüne kısmen entegre edildiği görülmüştür. Bulgular, sivil toplum katılımının ise kriz sonrası müdahale ile sınırlı kaldığını, politika yapım süreçlerinden dışlandığını göstermektedir. Çalışma, mevcut eşitsizlikleri derinleştiren bu yaklaşımı 'teknokratik afet yönetim' olarak kavramsallaştırmakta ve kapsamlı bir politika ve sivil toplum stratejisi geliştirilmesine başlangıç zemini oluşturmayı hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet eşitliği, Afet yönetimi, Afet risk yönetimi, Kırılganlık, Kesişimsellik, Sivil Toplum, Yerel Yönetim, İstanbul, Türkiye, Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ, Kütahya

1.GİRİŞ

Afetler, sosyal eşitsizliklerin keskin bir biçimde su yüzüne çıktığı ve mevcut kırılganlıkların katmerlendiği toplumsal olaylardır. Bir afetin yıkıcı etkileri, toplumdaki farklı gruplar tarafından eşit olmayan bir biçimde deneyimlenir; bu etki, bireylerin toplumsal konumlarına, ekonomik kaynaklara erişim imkânlarına ve karar alma mekanizmalarına katılım düzeylerine göre belirgin farklılıklar gösterir. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, göçmenler/mülteciler ve LGBTQİ+ bireyler gibi toplumsal olarak marjinalize edilmiş gruplar, afetlerin ardından yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikososyal, ekonomik ve yapısal düzeyde artan risklerle karşı karşıya kalmaktadır.

Toplumsal cinsiyet perspektifi, afet yönetimi süreçlerine sistematik olarak dahil edilmediğinde, bu kırılgan grupların ihtiyaçları kurumsal düzeyde görünmez hale gelmekte ve afet sonrası iyileşme sürecinde katlanmaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği, salt bir insan hakkı meselesi olmanın ötesinde, etkin, adil ve kapsayıcı bir kriz yönetiminin olmazsa olmaz koşuludur. Uluslararası belgeler (Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi – CEDAW Tavsiye Kararı 37, Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri) bu bağlamda afet politikalarının toplumsal cinsiyet ve sosyal kapsayıcılık boyutunu açıkça vurgulamaktadır. Ne var ki, Türkiye özelindeki yerel uygulamaların bu normatif çerçeveden oldukça uzak bir görünüm sergilediği gözlemlenmektedir.

Bu çalışma, İstanbul'daki iki ilçe ve çevresindeki dört il (Maltepe, Büyükçekmece, Tekirdağ, Balıkesir, Çanakkale, Kütahya) afet planlamasına ilişkin resmi belgeleri toplumsal cinsiyet perspektifi açısından sistematik bir biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, sivil toplumun bu süreçlerdeki rolünü ve katılım düzeyini değerlendirerek, toplumsal cinsiyete duyarlı ve hak temelli bir afet yönetimi için çok aktörlü ve çok düzeyde kapsamlı politika stratejisi geliştirilmesi için başlangıç zemini oluşturmayı hedeflemiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplumsal Cinsiyet, Kesişimsellik ve Afetler

Toplumsal cinsiyet, bireylerin toplum içindeki rollerinin, sorumluluklarının, deneyimlerinin ve olanaklarının biyolojik cinsiyetlerinden ziyade, tarihsel, kültürel, sosyal ve kurumsal faktörler tarafından şekillendirildiğini ifade eden sosyolojik bir kavramdır (Connell, 2009; Butler, 1990). Afetler ise, toplumsal cinsiyet rollerinin ve güç ilişkilerinin yeniden üretildiği, yeniden şekillendirildiği ve hatta derinleştiği kriz anlarıdır. Kadınların ücretsiz bakım yükünün artması, erkeklerin geleneksel 'koruyucu ve kurtarıcı' rollerinin pekiştirilmesi ve toplumsal cinsiyet normlarına uymayan bireylerin (LGBTQİ+) tamamen görünmez hale gelmesi, afetlerin toplumsal cinsiyet boyutunu oluşturan ana unsurlardır.

Bu analizi daha da derinleştirmek için **kesişimsellik (intersectionality)** kavramı kritik bir öneme sahiptir (Crenshaw, 1989). Kesişimsellik, bir bireyin veya grubun maruz kaldığı ayrımcılık ve baskı mekanizmalarının, yalnızca toplumsal cinsiyet değil, aynı zamanda sınıf, etnisite, din, engellilik durumu, göçmenlik statüsü, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim gibi çoklu kimliklerin kesişimi tarafından şekillendiğini öne sürer. Dolayısıyla, "kadın" homojen bir kategori değildir; afet deneyimi, yoksul bir Roman kadın, Suriyeli bir mülteci kadın veya engelli bir kadın için, orta sınıf bir kentli kadının deneyiminden köklü biçimde farklılaşır. Eşitlikçi ve kapsayıcı bir afet politikası, bu kesişimsel kırılğanlıkları görünür kılmak ve hedeflemek zorundadır.

Dolayısıyla 'kadın' homojen bir kategori değildir; yoksul bir Roman kadın, bir mülteci kadın ya da engelli bir kadın için **afet deneyimi**, orta sınıf bir kentli kadının deneyiminden köklü biçimde farklılaşır.

2.2. Afetlerde Kırılğanlık ve Direngenlik Teorileri

Kırılğanlık, bir tehlike karşısında zarar görme olasılığı olarak tanımlanır ve bu olasılık yalnızca fiziksel koşullarla değil, ağırlıklı olarak sosyal, ekonomik ve politik eşitsizliklerle şekillenir. Wisner vd.'nin (2004) geliştirdiği "Basınç ve Salınım Modeli (Pressure and Release Model - PAR)", afet riskinin, afet tehlikesi ile toplumsal kırılğanlığın kesişimi olduğunu ileri sürer. Bu modelde, toplumsal cinsiyet, kök nedenler (root causes), dinamik basınçlar (dynamic pressures) ve güvensiz koşullar (unsafe conditions) bağlamında ele alınarak, kadınların ve diğer marjinalleştirilmiş grupların neden daha kırılğan olduğu sistematik bir şekilde açıklanır. Örneğin, ekonomik eşitsizlikler (kök neden), kaynaklara sınırlı erişim (dinamik basınç) ve yetersiz barınma koşulları (güvensiz koşul) bir araya geldiğinde, afet riski katlanarak artar.

2.3. Afet Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaştırması ve Teknokratik Eleştiri

Birleşmiş Milletler tarafından benimsenen "Toplumsal Cinsiyetin Anaakımlaştırılması (Gender Mainstreaming)" stratejisi, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin tüm politika, program ve kurumsal yapıların planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarına entegre edilmesi anlamına gelir (UN Women, 2016). Afet yönetimi bağlamında bu yaklaşım, yalnızca kadınlara yönelik projeler değil, tüm afet döngüsünün (azaltma, hazırlık, müdahale, iyileşme) eşitlikçi bir bakış açısıyla yeniden düzenlenmesini gerektirir.

Ancak, pratikte afet yönetimi sıklıkla teknokratik bir yönetim modeline indirgenmektedir. Bu model, riski sosyal ve politik bağlamından soyutlayarak, mühendislik çözümleri, lojistik modeller ve hiyerarşik komuta zincirleriyle sınırlandırır. Sosyal bilimlerin, toplumsal cinsiyetin ve yerel bilginin bu “teknik” alana dahili sınırlıdır. Sonuç olarak, planlar “tek tip vatandaş” varsayımıyla hazırlanır ve toplumsal cinsiyet dahil tüm sosyal eşitsizlik dinamikleri birer “kör nokta” haline gelir. Bu çalışma, Türkiye’deki yerel afet planlarının bu teknokratik eğilimi ne ölçüde sergilediğini irdelemektedir.

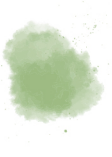
3. YÖNTEM

Bu çalışma, İstanbul’daki iki ilçe ve çevresindeki dört ilin (Maltepe, Büyükçekmece, Tekirdağ, Balıkesir, Çanakkale, Kütahya) 2020-2024 dönemine ait afet ve planlama belgelerini **nitel içerik analizi** yöntemiyle incelemiştir. Veri seti şu belgelerden oluşmaktadır:

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) İl Risk Azaltma Planları (İRAP)
- İlgili belediyelerin 2020-2024 Stratejik Planları
- Belediyelere ait Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEELP - varsa)
- Belediye faaliyet raporları ve meclis tutanaklarından ilgili kısımlar
- Bölgede faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının (STK) afetlere ilişkin raporları, projeleri ve basın açıklamaları

Analiz, önceden belirlenen dört ana gösterge üzerinden yürütülmüştür:

- 1. İRAP’ta Toplumsal Cinsiyet Vurgusu:** Planın herhangi bir yerinde toplumsal cinsiyet, kadın, kırılgan gruplar veya eşitlik ifadelerinin geçip geçmediği, geçiyorsa somut eylemlerle desteklenip desteklenmediği.
- 2. Stratejik Planda Eşitlik Hedefi ve Bütçesi:** Stratejik planda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ölçülebilir bir hedef ve ayrılmış bir bütçe olup olmadığı.
- 3. Yerel Faaliyetlerde Görünürlük:** Belediyenin afet hazırlık veya farkındalık çalışmalarında kadınların ve kırılgan grupların hedef kitle olarak belirlenip belirlenmediği.
- 4. Sivil Toplum Katılımı:** Afet planlama süreçlerinde kadın örgütleri dahil STK’ların resmi olarak danışıldığı, sürece dahil edildiği bir mekanizma olup olmadığı.

Kodlama, her bir gösterge için aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

- **0 (Yok):** Hiçbir atıf veya somut içerik bulunmamaktadır.
- **1 (Kısmen/Sembolik):** Toplumsal cinsiyet, kadın veya kırılgan gruplardan sembolik düzeyde bahsedilmiş ancak somut bir eylem planı, bütçe, metodoloji veya iş birliği mekanizması önerilmemiştir.
- **2 (Mevcut ve Açık):** Toplumsal cinsiyet perspektifi açıkça benimsenmiş, ayrıştırılmış veri kullanımı taahhüt edilmiş, somut eylem maddeleri, bütçe kalemleri ve STK işbirliği mekanizmaları tanımlanmıştır.

Her il için dört göstergeye verilen puanlar toplanmış ve toplam 8 puan üzerinden bir karşılaştırmalı skorumla tablosu oluşturulmuştur.

Sınırlılıklar: Bu çalışma, yalnızca yazılı belgeleri analiz etmektedir. Bu belgelerdeki retoriğin sahada nasıl uygulandığı veya uygulanmadığı, bu çalışmanın kapsamı dışındadır ve gelecek araştırmalar için önemli bir alan oluşturmaktadır.

4. BULGULAR ve KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

İncelenen altı il/ilçeye ait bulgular, aşağıdaki tabloda özetlenmiş ve karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 1: İl/İlçelere Göre Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Skorumla

İl/ilçe	İRAP (0-2)	Stratejik Plan (0-2)	Yerel Faaliyet (0-2)	STK Katılımı (0-2)	Toplam Skor (0-8)	Değerlendirme
Maltepe	1	2	2	2	7	Gelişmiş
Büyükçekmece	0	2	1	1	4	Orta
Çanakkale	0	1	2	2	5	Orta
Tekirdağ	0	1	1	1	3	Zayıf
Kütahya	0	0	1	1	2	Zayıf
Balıkesir	0	1	0	0	1	Çok Zayıf

4.1. Gelişmiş Örnek: Maltepe

Maltepe, toplam 7 puanla en yüksek skoru almıştır. İRAP'ta toplumsal cinsiyet "kısmen" yer alırken, Stratejik Plan'da eşitlik hedefleri ve bütçesi açıkça tanımlanmıştır. Yerel Eşitlik Eylem Planı'nın afet maddeleri bulunmakta ve kadın örgütleriyle düzenli işbirliği mekanizmaları mevcuttur. Afet eğitimlerinde kadınlara ve engellilere yönelik özel modüller dikkat çekicidir.

4.2. Orta Düzey Örnekler: Büyükçekmece ve Çanakkale

Büyükçekmece (4 puan) Stratejik Plan'da sembolik de olsa eşitlikten bahsetmekte, ancak bu taahhütleri İRAP'a yansıtmamaktadır. Çanakkale (5 puan) ise resmi planlarda zayıf olmasına rağmen, yereldeki STK'lar (örneğin, kadın örgütleri) vasıtasıyla afet faaliyetlerinde kadınların görünürlüğünü nispeten daha iyi sağlayabilmiştir. Ancak bu faaliyetlerin kurumsal ve sürdürülebilir bir politika haline geldiği söylenemez.

4.3. Zayıf ve Çok Zayıf Örnekler: Tekirdağ, Kütahya, Balıkesir

Bu illerde (1-3 puan) toplumsal cinsiyet perspektifi ya tamamen yoktur ya da son derece sembolik düzeydedir. İRAP'lar tamamen teknik bir dille yazılmış, "toplum" homojen bir yapı olarak ele alınmıştır. Stratejik Planlarda "kadın" ve "aile" kelimeleri geçse dahi bu, somut bir politika önerisine dönüşmemektedir. Sivil toplum katılımı ya yoktur ya da afet sonrası yardım dağıtımı gibi operasyonel konularla sınırlı kalmıştır. Balıkesir, hiçbir kategoride puan alamayarak mevcut durumun en sorunlu örneğini teşkil etmektedir.

4.4. İller Bazında Bulguların Tablosu

Aşağıdaki tabloda İstanbul-Büyükçekmece, İstanbul-Maltepe, Tekirdağ, Balıkesir, Çanakkale ve Kütahya illeri (ve ilçeleri) için 2020-2024 dönemine ait afet hazırlık ve risk azaltma planlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kırılgan grupların ihtiyaçları perspektifinin yer alıp almadığı özetlenmiştir. Bulgular; AFAD İl Risk Azaltma Planları (İRAP), belediyelerin stratejik planları, yerel yönetim etkinlikleri ve sivil toplum ile akademik çalışmalar ışığında derlenmiştir.

İl/İlçe	AFAD İl Risk Azaltma Planı (İRAP)	Belediye Stratejik Planı (2020-2024)	Yerel Faaliyetler & STK Çalışmaları	Toplumsal Cinsiyet Perspektifi
İstanbul/Büyükçekmece	İstanbul genel İRAP'ta kadınlar veya toplumsal cinsiyet ile ilgili özel vurgu belirgin değil; dezavantajlı gruplar genel olarak anılmakla birlikte ilçeye özgü ayrıntı yok	Evet, (belgede yer alıyor): Stratejik planda " <i>Büyükçekmece'yi toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı kadın dostu bir kent haline getirmek</i> " hedefi yer almaktadır. Bu hedef, eğitim, yeşil alan yönetimi, afet gibi alanlarda kadınların ihtiyaçlarını gözetme stratejilerini de içermektedir.	Belediye bünyesinde arama-kurtarma ekibi (BAKUT) okullarda afet eğitimi vermektedir; ancak eğitimlerde toplumsal cinsiyet odaklı özel içerik olduğuna dair veri yok. İlçede Kadın Meclisi gibi yapılar bulunmakla birlikte, bunların afet planlamasına katılımı sınırlı görünüyor.	Kısmen: Stratejik planda güçlü bir eşitlik vurgusu olsa da, bu bakış açısının afet eğitimleri ve planlarına somut yansımaları net değildir. Perspektif belgelerde mevcut ancak uygulamada tam anaakımlaşmamış.

İl/İlçe	AFAD İl Risk Azaltma Planı (İRAP)	Belediye Stratejik Planı (2020-2024)	Yerel Faaliyetler & STK Çalışmaları	Toplumsal Cinsiyet Perspektifi
İstanbul/Maltepe	İstanbul İRAP'ın da il geneli için kırılgan gruplara bazı atıflar bulunsa da (ör. engelliler, yaşlılar), cinsiyete duyarlı özel önlem kaydı yok.	Evet, (belgede güçlü vurgu): Maltepe Belediyesi stratejik planı ve politika belgeleri toplumsal eşitliği merkeze almıştır. 2020-2024 Stratejik Planı'nda personel için düzenli toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri öngörülmüş; belediye meclisi 2021'de Yerel Eşitlik Eylem Planı kabul etmişti.	Yoğun faaliyet: Maltepe, 2025-2029 Yerel Eşitlik Eylem Planı'nı hazırlayıp 2025'te tanıtmıştır. Belediye Başkanı, planın <i>"kadınlar ve dezavantajlı gruplar için yerelde daha adil, kapsayıcı ve eşit bir yaşam"</i> hedeflediğini belirtmiştir. Kadın STK'lar ve kent konseyi bu süreçlere dâhil edilmiştir. Ayrıca Mahalle Afet Gönüllüleri Projesi ile geniş katılımlı afet farkındalık eğitimleri verilmekte, bu eğitimlere kadınların katılımı teşvik edilmekte.	Var (Örnek Uygulama): Toplumsal cinsiyet bakış açısı hem stratejik planlarda hem de faaliyetlerde kurumsallaşmaya başlamıştır. Maltepe, bu perspektifi afet hazırlığı dahil belediye çalışmalarına entegre etme konusunda diğer örneklerle kıyasla ileridedir.

İl/İlçe	AFAD İl Risk Azaltma Planı (İRAP)	Belediye Stratejik Planı (2020-2024)	Yerel Faaliyetler & STK Çalışmaları	Toplumsal Cinsiyet Perspektifi
TEKİRDAĞ	Tekirdağ İRAP (2021) incelendiğinde toplumsal cinsiyet konusunda belirgin bir bölüm bulunmamaktadır. Plan; teknik risk analizlerine ve genel kamu farkındalığı eylemlerine odaklanmış, ancak kadınlar, çocuklar, engelliler gibi kırılgan gruplar için özgün tedbirler içermemiştir (yalnızca “sosyal hizmetlerin afet sonrası devreye alınması” gibi genel ifadeler vardır).	Kısmen: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 stratejik planında misyon veya vizyonda doğrudan cinsiyet eşitliği vurgusu yoktur. Temel değerlerde “sosyal ve adil hizmet” ilkesi yer alsa da, bu ifadenin cinsiyet eşitliği özelinde detaylandırılmadığı görülmüştür. Belediyede Aile ve Toplum Hizmetleri Şube Müdürlüğü bulunmaktadır; ancak ayrı bir kadın veya eşitlik Komisyonu kurulmamıştır.	Namık Kemal Üniversitesi bünyesinde Kadın ve Aile Araştırma Merkezi, 8 Mart 2023’te “Afet ve Kadın” konulu bir panel düzenlemiştir. Panelde akademisyenler depremzede kadınların sağlık ve psikososyal sorunlarını tartışmıştır. Tekirdağ’da KADEM gibi sivil toplum kuruluşları kadınlara yönelik genel farkındalık etkinlikleri yapmaktadır. Ancak bu aktörlerin il afet planlamasıyla entegrasyonu zayıftır.	Zayıf: Resmî plan ve programlarda toplumsal cinsiyet perspektifi açık biçimde yer almamaktadır. Konuya dair farkındalık daha çok akademik ve sivil toplum düzeyinde kalmıştır. Afet yönetiminde kadınların ve kırılgan grupların özel ihtiyaçlarını adresleyen yapı kurumsallaşmamış.

İl/ilçe	AFAD İl Risk Azaltma Planı (İRAP)	Belediye Stratejik Planı (2020-2024)	Yerel Faaliyetler & STK Çalışmaları	Toplumsal Cinsiyet Perspektifi
BALIKESİR	Balıkesir İRAP (2022) kapsamında dezavantajlı gruplar genel anlamda anılsa da, planda kadınlara özel risk azaltma eylemleri belirgin değildir. AFAD, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü gibi kurumların sorumlu olduğu eylemler tanımlanmıştır; örneğin “kadın konukevlerinin afetlere hazırlanması” gibi bir eylem yoktur, ancak sosyal hizmet ihtiyacı olursa devreye gireceklerine dair genel görevler mevcuttur.	Kısmen: Balıkesir Büyükşehir 2020-2024 stratejik planında toplumsal cinsiyet kavramı sadece bir iki yerde geçmekte, kapsamlı bir eşitlik politikası görülmemektedir. Nitekim 30 büyükşehir belediyesinden 23’ünün stratejik planında “toplumsal cinsiyet” ifadesi hiç yer almamış ve Balıkesir bu konuda istisna olsa da, vizyon misyonunda eşitlikçi bakış açıkça yansıtılmamıştır. Plan içinde “Balıkesir ilinde kadın sorunlarına dair toplantılar yapılacaktır” gibi maddeler bulunsa da bu, afet özelinde değildir. Belediyede Aile, Kadın ve Çocuk Hizmetleri Dairesi vardır.	Balıkesir’de kadın kooperatifleri ve benzeri girişimler mevcut (ör. kırsalda kadın istihdamını artırma faaliyetleri). Ancak afet odaklı sivil inisiyatifler sınırlı görünmektedir. 2022’de şehirde kadın örgütleri daha çok 25 Kasım vb. konularla ilgilenmiştir; afet eğitimi veya planlamasında kadınların rolüne dair belirgin bir çalışma saptanmadı.	Çok Sınırlı: Balıkesir’de toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi belediyenin strateji belgelerinde zayıf bir biçimde yer alıyor, afet planlamasında ise neredeyse yok. Kadınlar ve kırılgan gruplar, planlarda özel hedef kitle olarak ele alınmadığı için, bu perspektif kurumsal olarak içkin hale gelmemiştir.

İl/ilçe	AFAD İl Risk Azaltma Planı (İRAP)	Belediye Stratejik Planı (2020-2024)	Yerel Faaliyetler & STK Çalışmaları	Toplumsal Cinsiyet Perspektifi
ÇANAKKALE	Çanakkale İRAP (2021) da diğer iller gibi genel risk azaltma hedeflerine odaklanmakta, toplumsal cinsiyet bakış açısı barındırmamaktadır. Afet sonrası barınma, lojistik, altyapı gibi konular ele alınırken kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler için ayrı planlama yapılmamıştır.	Kısmen: Çanakkale Belediyesi stratejik planlarında toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusu yönetimin benimsediği değerlere yansımakla birlikte (CHP'li belediye geleneğiyle uyumlu şekilde), somut uygulama hedefleri sınırlıdır. Belediye 2018'de Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı'nı imzalamış olup, kurum içi eğitimler düzenlemiştir. Ancak afet ve acil durumlar özelinde kadınların ihtiyaçlarına dair strateji belgesinde belirgin bir eylem bulunmamıştır.	Sivil toplum ve akademi aktif: Çanakkale'deki kadın örgütleri ve gönüllü ekipler deprem ve afet süreçlerinde önemli rol oynadı. Nitekim 2022'de Çanakkale'de yürütülen bir araştırmada, STK deneyimleri üzerinden "<i>afet süreçlerinde kadınlara yönelik eşitsizlikler</i>" incelendi. Görüşmelere katılan kadın arama-kurtarma gönüllüleri, "<i>afet denince ilk akla gelen duygular korku, acı, umutsuzluk</i>" diye belirtmişlerdir. Bu çalışma, kadınların afetlerde yaşadığı özgün sorunlara (psikolojik travma, hijyen, güvenlik vb.) dikkat çekmiş ve yerelde bazı çözüm önerileri geliştirilmiştir. Örneğin Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV) ve Mavi Kalem Derneği gibi kuruluşlar, afetlerde kadın sağlığı, hijyen ve şiddetten korunma atölyeler düzenlemiştir.	Kısmen: Çanakkale'de toplumsal cinsiyet perspektifi belediyenin söylem ve bazı politikalarında benimsenmekle birlikte, bunun afet planlamasına yansımaları henüz yeterli düzeyde değildir. İlde kadınlar özellikle sivil toplum düzeyinde afetlere hazırlanmak için çaba gösteriyor, ancak bu çabalar planlama süreçlerine resmî olarak entegre edilmemiş durumda.

İl/ilçe	AFAD İl Risk Azaltma Planı (İRAP)	Belediye Stratejik Planı (2020-2024)	Yerel Faaliyetler & STK Çalışmaları	Toplumsal Cinsiyet Perspektifi
KÜTAHYA	Kütahya İRAP (2022) incelendiğinde kırılgan gruplar ifadesi geçse de, planın eylemlerinde kadınlar, çocuklar, engelliler için özelleşmiş hazırlıklar bulunmamaktadır. Afet Risk azaltma hedefleri daha ziyade teknik (depremde bina envanteri, eğitimleri vb.) düzeydedir. Toplumsal eşitlik boyutu göz ardı edilmiştir.	Hayır, (belgede belirgin değil): Kütahya Belediyesi 2020-2024 stratejik planında toplumsal cinsiyet eşitliği konusu açık bir hedef olarak yer almamıştır. 2025-2029 yeni stratejik planında <i>“kadın konukevi projesinin tamamlanması”</i> gibi tekil bir hedef görülmektedir. Bu da daha çok kadına yönelik şiddetle mücadele bağlamındadır. Afet konusunda eşitlikçi bakış stratejik belgelerde mevcut değildir.	2023 yılında Kütahya’da “Afet Farkındalığı ve Eğitimle Engeli Aşarak Kazanıyorum” adlı proje, Valilik, Belediye, Kızılay ve engelli dernekleri ortaklığıyla yürütüldü. Projede engelli bireylere ve yakınlarına afet eğitimi verilir, onların afetler için üretim yapabilecekleri atölyeler kuruldu. Örneğin, engellilerin dikim yaparak afet çantası, battaniye vb. ürettikleri bir atölye oluşturuldu. Ve bu faaliyet hem farkındalık hem istihdam sağladı. Ancak bu proje, sivil inisiyatif ağırlıklı bir AB projesidir. Kütahya’da afet konusunda uzmanlaşmış STK yoktur.	Yok denecek kadar az: Kütahya ilinde toplumsal cinsiyet ve kırılgan gruplar perspektifi ne planlarda ne de rutin faaliyetlerde görünür durumdadır. Engelli bireylere yönelik bir farkındalık projesi olumlu bir adımdır, ancak bu tür perspektifin kurumsal planlara yerleşmediği, dolayısıyla afet yönetiminde sistematik olarak dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır.

5.TARTIŞMA

Araştırmanın bulguları, İstanbul ve çevre illerdeki afet yönetiminin belirgin bir şekilde teknokratik bir karaktere büründüğünü ortaya koymaktadır. Bu **teknokratik yaklaşım**, riskleri sosyal ve politik bağlamından soyutlayarak, mühendislik çözümleri ve hiyerarşik yönetim modelleriyle sınırlandırmakta (Barbera vd., 2021), dolayısıyla toplumsal cinsiyet gibi sosyal eşitsizlik dinamiklerini birer “**kör nokta**” haline getirmektedir. Maltepe örneği, sivil toplumun ve yerel yönetim iradesinin bu genel eğilimi kırabileceğine dair umut verse de, incelenen diğer tüm iller, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin politika metinlerine ya hiç yansımadığını ya da son derece **sembolik ve performatif bir** düzeyde kaldığını göstermektedir. Bu durum, Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası taahhütlerle (Sendai Çerçevesi Madde 36) yerel uygulamalar arasında ciddi bir **uyum boşluğu (compliance gap)** olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmanın bir diğer çarpıcı bulgusu, sivil toplum katılımının niteliği ile ilgilidir. STK’lar, afet yönetimi döngüsünde genellikle “**hizmet sağlayıcı**” ya da “**yardım dağıtıcı**” rollerine indirgenmekte, politika yapımı, planlama, izleme ve değerlendirme gibi asıl belirleyici süreçlerin ise dışında bırakılmaktadır. Bu durum, özellikle kadın örgütlerinin yerel bilgi birikiminden ve deneyimlerinden faydalanılmasının önüne geçmekte ve afet yönetişimini demokratikleştirme potansiyelini zayıflatmaktadır.

6. SİVİL TOPLUM ve POLİTİKA YAPICILAR İÇİN STRATEJİK YOL HARİTASI

Toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının afet yönetimine entegre edilmesinde sivil toplum kuruluşları (STK) kritik bir role sahiptir. İncelenen illerde de görüldüğü üzere, resmi planların eksik bıraktığı noktaları çoğu zaman STK’lar gündeme getirmekte ve doldurmaya çalışmaktadır. Bu nedenle STK’lar mevcut teknokratik ve dışlayıcı yapıyı dönüştürmek için çok düzeyli bir strateji önerilmelidir.

1. Politika ve Kurumsal Müdahale:

- **Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEELP) ile Afet Planlarının Entegrasyonu:** Tüm belediyelerde YEELP’ler zorunlu hale getirilmeli ve bu planlarda afet risk azaltmaya özgü maddeler mutlaka bulunmalıdır.
- **İl Bazlı Afetlerde Eşitlik Politikaları Komisyonları Kurulması:** Her bir ilde (ve büyükşehirlerde ilçe düzeyinde) “Afet ve Toplumsal Eşitlik Komisyonu” oluşturulmalıdır. Bu komisyonda valilik/belediye temsilcileri, kadın STK’ları, engelli örgütleri, yaşlı ve çocuk hakları savunucuları bulunmalıdır. Komisyon, mevcut afet planlarını gözden geçirerek eksikleri tespit etmeli ve güncellenmesi için somut öneriler geliştirmelidir.
- **Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB):** Afet risk azaltma, hazırlık ve müdahale bütçeleri, hangi toplumsal cinsiyet gruplarına ne ölçüde hizmet ettikleri açısından şeffaf bir şekilde izlenmeli ve denetlenmelidir.

2. Veri ve Bilgi Yönetimi:

Sözlü Tarih ve Deneyim Belgeleme: Daha önce afet deneyimi yaşamış kadınlar, engelliler ve diğer kırılgan gruplarla görüşmeler yapılarak, resmi planlarda eksik kalan ihtiyaç ve çözüm önerileri kayıt altına alınmalıdır.

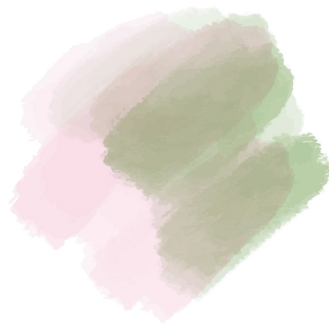
Kesişimsel Kırılganlık Haritalaması: Mahalle düzeyinde, yaş, cinsiyet, engellilik, göçmenlik statüsü gibi değişkenleri içeren ayrıştırılmış verilerle kırılganlık haritaları oluşturulmalıdır. Bu veri temeliyle, afet öncesi kimlerin özel eğitime, hangi mahallede yaşayanların özel desteğe ihtiyaç duyabileceği belirlenebilir. Örneğin deprem toplanma alanlarında engelli rampaları, kadınlar için aydınlatılmış güvenli bölgeler planlamak bu analizlerle mümkün olur.

3. Kapasite Geliştirme ve Farkındalık:

- **Kadın Liderliğinde Afet Gönüllülüğü:** Kadınları afet gönüllüsü olmaya teşvik eden, onların ihtiyaçlarına uygun eğitim programları geliştirilmeli ve kadınların karar alma süreçlerinde yer almalarının önü açılmalıdır.
- **Kapsayıcı Eğitim Modülleri:** AFAD ve belediyelerin afet eğitimleri, toplumsal cinsiyet, engellilik ve kültürel duyarlılık modüllerini içerecek şekilde revize edilmelidir.

4. Kriz Müdahalesinde Hak Temelli Yaklaşım:

- **Güvenli Alanların Tahsisi:** Afet sonrası geçici barınma alanlarında kadınlar, çocuklar ve LGBTQİ+ bireyler için ayrı, güvenli ve özel alanlar oluşturulmalıdır.
- **Hijyen ve Sağlık Hizmetlerine Erişim:** Kadın hijyen kitleri, maternal sağlık hizmetleri ve cinsel sağlık desteği, afet müdahale planlarının standart bileşenleri haline getirilmelidir.
- **Pilot Projeler ve İyi Uygulamaların Yaygınlaştırılması:** Sivil toplumun öncülük ettiği başarılı pilot projeler desteklenmeli ve diğer illere uyarlanmalıdır.

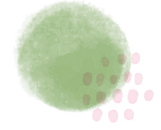

7.SONUÇ

Bu çalışma, İstanbul ve çevre illerdeki afet planlarında toplumsal cinsiyet perspektifinin sistematik bir şekilde yok sayıldığını veya sembolik düzeyde kaldığını ortaya koymaktadır. Mevcut yaklaşım, **teknokratik bir yönetim** anlayışıyla sınırlı olup, afetleri salt teknik bir müdahale alanı olarak görmek ve afetlerin toplumsal cinsiyetle kesişen sosyo-ekonomik boyutunu görünmez kılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, afetlere dirençli toplumlar inşa etmenin merkezinde yer alan etik ve stratejik bir zorunluluktur. Sivil toplum, bu süreçte yalnızca bir "paydaş" değil, eşitlikçi dönüşümün ana itici gücüdür. Kadın örgütleri, ekoloji örgütleri ve diğer hak temelli örgütler, yerel bilgiyi ve deneyimi taşımaları nedeniyle afet yönetiminin her aşamasına -planlamadan uygulamaya- etkin bir biçimde dahil edilmelidir. Ancak bu şekilde, mevcut eşitsizlikleri derinleştirmeyen, aksine onarmayı hedefleyen, kapsayıcı, önleyici ve hak temelli bir afet yönetimi modeli inşa edilebilir. Bu rapor, bu dönüşüm için somut bir "başlangıç noktası yol haritası" sunmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, **toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi afet yönetiminde bir lüks değil, zorunluluktur**. Sivil toplum, bu perspektifin savunucusu ve uygulayıcısı olarak hayati bir işleve sahiptir. İlk adımda atılacak ortaklık temelli adımlar, küçük de olsa, uzun vadede büyük farklar yaratacaktır. Her il ve ilçe, kendi demografik yapısına uygun şekilde kadınların ve kırılgan grupların sesi duyurmayı başardığında, afetlere karşı daha dirençli ve kapsayıcı bir toplum yapısına kavuşacaktır. Bu da afet risklerinin azaltılmasında en kritik başarı faktörlerinden biri olacaktır.

Kaynakça

- Butler, J. (1990). Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. Routledge.
- Connell, R. (2009). Gender. Polity.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine. University of Chicago Legal Forum, *1989*(1), 139-167.
- UN Women (2016). Gender Mainstreaming: A Global Strategy for Achieving Gender Equality and the Empowerment of Women and Girls.
- Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., & Davis, I. (2004). At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability and Disasters. Routledge.

Türkiye geneli ayrıntılı haritalama için Bkz.;

<https://ceidizler.ceid.org.tr/Afet-Yonetimi-ve-Toplumsal-Cinsiyet-Esitligi-Haritalama-ve-izleme-calismasi-i473>

Bu rapor UN Women Türkiye'nin katkılarıyla KADAV Afetlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programı kapsamında hazırlanmıştır.

Araştırma: Nilüfer GÜNGÖRMEZ - Duru TURGUT

Analiz ve Rapor: Özgür BAŞPINAR AKTÜKÜN

Danışman: Özgül KAPDAN

Grafik düzenleme: İnci BACACI

Katkı sunanlar: Nurten DEMİRBAŞ - Clemence DUMAS

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Bu yayın Avrupa Birliği'nin finansal desteği ile BM Kadın Birimi tarafından uygulanan
"Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Güçlü Sivil Alan" projesi kapsamında oluşturulmuştur.
Bu yayında ifade edilen görüşler KADAV'ın görüşleridir ve BM Kadın Birimi,
Birleşmiş Milletler, bağılı kuruluşları ya da Avrupa Birliği'nin resmi görüşlerini yansıtmamaktadır.